

ภาษาที่ใช้ในการทำงาน

โดย

ขุนวิเศษกลศึก

สมัยนี้ชนชั้นกลางของเรากำลังเริ่มสนใจในการทำไร่ร่นากันขึ้นมาก ต่างตั้งหน้าศึกษาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติในอาชีพนี้ เชื่อว่าคงมีผู้ที่ไม่รู้ศัพท์ที่ชาวนาเราใช้พูดกันอยู่ทุก ๆ วันอีกมาก จึงได้รวบรวมเขียนขึ้นเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่รู้

ชื่อเครื่องมือ

ไถ	เครื่องขุดพลิกดิน.
คราด	เครื่องทำให้ดินแตก.
เชือกไถ	เชือกผูกกระบือ หรือโค บังคับให้เดินไปทางใด ๆ ตามใจชอบ.
ลูกเชือก	เชือกสั้น ๆ ถักหุเป็นห่วง ต่อเชือกไถให้ทน ขาดก็เสียแต่ลูกเชือก.
สายสะพาย	เชือกทำด้วยด้ายหรือไม้ร้อยจมูกโค กระบือ.
คร่ำ (เชือกคร่ำ)	ใช้หนังหรือเชือกเหนียว ๆ ผูกโกกบนคอโคกระบือกับแอกน้อยไถนา.
โกก, หรือคอม	ไม้ไผ่คล้องคอโค กระบือ รูปโค้งและงอ ผูกคร่ำตั้งไถ.
ทาม	โดยมากใช้หวายถักคล้ายเข็มขัด ผูกกับโกกคล้องคอ แต่ทามอยู่ข้างล่างรัดคอไม่ให้โกกหลุด.
เชือกทาม	เชือกผูกหุทาม ๒ ข้างที่ผูกติดโกก.

แฉกน้อย	เป็นไม้ท่อนสั้น หัวท้ายผูกเข้าที่มาจากคอกกระบือ กลางเจาะรูร้อยติดกับไถ.
หนังหรือเชือกแฉกน้อย เคียว เลื่อน	เชือกหรือหนังท่อนสั้น ๆ ผูกแฉกน้อยกับไถ. ใช้เกี่ยวหรือตัดต้นข้าวที่รวงแก่แล้ว (เก็บเกี่ยว). ไม้ไผ่นอน ๒ ลำทำขา มีเสาสําหรับชนของอื่นไปขายหรือ ซื้อหามา.
ขอฉาย	เหล็กหรือไม้ปลายงอ ๆ โดยมากใช้ไม้ไผ่ปาทำก็ ได้ ถ้าเหล็กมักใช้ด้ามไม้ไผ่สำหรับคู้ยส่งฟางข้าวเข้าออก เวลานวด.
พรวนสาด	พรวนนี้เดิมใช้ไม้ทำรูปอย่างพาย แต่ขุดรางซ้อน ข้าวเปลือกที่นวดแล้วสาดขึ้นอากาศให้ลมเป่าผึ่งไป หมด.
การกระทำ	
ไถตะ	ไถพลิกดินที่แรก ไถครั้งที่ ๑.
ไถแปร	ไถขวางรอยเดิมที่ไถที่แรก ไถครั้งที่ ๒.
คราด	คราดหักซี่ไถ ทำให้ดินแตก ครั้งที่ ๑ เรียก ๑ หลบ คราดขวางรอย กันทำให้ดินแตกครั้งที่ ๒ เรียก ๒ หลบ.
ครดหมัก	คราดม้วนหญ้าเป็นลูกกลม ๆ ดุจรูปถึงทำให้หญ้า พันม้วนทับกันให้หญ้าเน่า.
คราดขยาย	คราดเกลี่ยหญ้าออก ขยายให้แผ่ไปบาง และทำ ให้หมกดิน.
หลบเสียใหม่	ถ้าทำไม่ดี หรือเมล็ดข้าวเสียหายก็ไถ หรือคราด หรือหว่านใหม่เรียกหลบเสียใหม่.

หว่าน	ใช้เมล็ดข้าวหว่านลงในนาที่เตรียมดินปลูกดีแล้ว.
หุ้ม	เอาเมล็ดข้าวแช่น้ำ แล้วเอาขึ้นเพาะหมกปิดด้วย หญ้าฟาง เรียกหุ้ม ๑ คืบ หรือ ๒ คืบ เช่นเรียก แช่คืบ หุ้มคืบ เป็นต้น (เรียกแทนเพาะข้าว).
ตกกล้า	หมายถึงใช้เมล็ดข้าวเพาะให้ขึ้นต้นข้าวไว้ก่อนแล้ว ถอนไปปลูกที่อื่น ข้าวที่ขึ้นนั้นเรียกกล้า.
ดำ	เอากล้าที่ถอนไปปลูกในที่เตรียมไว้ จับต้นปักลง ที่เรียกธรรมดาว่าปลูกนั้น ชาวนาเรียกว่าดำ (นาดำ).
ซ่อม	หมายถึงถอนหญ้ารกปนข้าวและข้าวตายหรือขึ้นไม่ ดีก็ถอนที่ถี่แยกไปปลูกที่ห่างเหล่านี้เรียกซ่อม.

เรียกต้นข้าวระหว่างเป็นต้นอยู่จนออก

ตะล่อมกอ	ต้นข้าวที่ปลูกนั้นหยุดแตกกอแล้ว.
ท้าง	ตั้งรวงข้างใน ชักต้นกลม ๆ แต่ยังไม่ออกรวงทีเดียว.
แต่งตัว	ส่งลำต้นถี่สูงขึ้นเร็วผิดปกติ เพื่อจะออกรวง.
รายแล้ว	หมายความว่าออกแล้วราย ๆ คือแม่รวงมักออกก่อน.
โพล่งแล้ว	ออกรวงตลอดแล้ว ตากเพชร.
ก้มแล้ว	รวงเป็นน้านมชักก้มโค้งรวงลงและเข้าเยื่อพอบเป็น ลูกหวาย.
ระงับ	เมล็ดในพอบแข็งชักเหลืองเล็กน้อย เป็นเม่าได้.
พลับพลึง	เมล็ดสุกตลอดหรือเหลืองตอรวงเล็กน้อย (ห้าม) ทำข้าวขาย เกี่ยวกำลังนี้จะเหนียวดีไม่ป่นหรือหักง่าย.
สุกทั่วแล้ว	เมล็ดแก่เกี่ยวได้ ทิ้งต่อไปอีกจะไม่ดี.

สูงอม หมายถึงแก่มากเกินไป เงามันจะเสื่อมลงหักง่าย.
 กรอบ แก่เกินและถูกแดดหรือฝน ต้นรวงหักร่วงหลุดง่าย
 ระแง้ หมายถึงงอหักเล็ก ๆ ที่แยกออกจากก้านรวง และ
 ออกเมล็ด เรียกระแง้ถี่, ห่าง.

การนวด

ตกข้าว รื้อจากกอง หรือขนจากนามาลาน วางเอารวง
 ขึ้นต่อ ๆ กันเป็นวงกลมหรือรี เพื่อให้กระปือขึ้น
 เหยียบ (นวด) เรียกตกข้าว ข้าวมากหรือน้อย
 ไม่เรียกกองโตหรือเล็ก จะไปซ้ากับกองข้าวที่วาง
 พักไว้ เขาเรียกตกเล็ก หรือใหญ่.

ย่ำหัวฟอน ตกแล้วให้กระปือขึ้นย่ำ ครั้งแรกย่ำหัวฟอน.
 ลูใหญ่ ย่ำหัวฟอนแล้ว ลงกะตุกคู้ฟางออก ให้เมล็ด
 ร่วงลงลานเรียกลูใหญ่ แล้วเอาซึ่งที่ยังนวดไม่
 หลุดหมดคลุมอีก.

ย่ำพานออก เอาฟางปิดแล้วย่ำครั้งที่ ๒ เรียกย่ำพาน ให้กระปือ
 ย่ำจนฟางราบ และเตะลอยขึ้น เมล็ดหลุดหมดเบา
 ลอยขึ้นมา ก็พาน (คือกวาดเอาออก) ให้เหลือ
 น้อยลง.

ย่ำกะตุก ฟางยังมากย่ำต่อไปจนไม่มีใครลอย และดูเมล็ดไม่
 ใครหลุดหมดก็ใช้ขอฉายกะตุกขึ้นและย่ำต่อไป และ
 พานเอาออกอีกเรื่อยไปจนเหลือน้อย.

ลูน้อย ฟางเหลือบางก็จัดสงเสียวี่และลูฟางให้เมล็ดข้าว
 ร่วงลงลานจนหมด และคู้ฟางที่หมดเมล็ดข้าว
 แล้วขึ้นด้วย.

ย่ำราบ	เมื่อคู้ยซ่งที่ลุ่น้อยกับปิดเมล็ดข้าวดีแล้ว ย่ำครั้ง สุดท้าย.
ลุเลย	ย่ำจนราบเห็นว่าหมดแล้วก็เอาฟางออกได้.
สาดข้าว	ใช้ฟัวว์ไม้ชะนิตใบเหมือนพาย แต่โค้งเป็นชั้นสาด.
ไล่ข้าง	ใช้ไม้กวาดทำด้วยใบคา หรือสิ่งอ่อน ๆ เวลากำลัง สาดก็ใช้ไม้กวาดนี้ผูกไม้ยาว ๆ กวาดไล่เบา ๆ พอ ผงและเมล็ดลือบออกเป็นลำพวนไปหมด.
ลำพวน	ข้าวลือบปนข้าวดี ปนผง ใบข้าวขาดต่าง ๆ รวม เรียกว่าลำพวน.

ภาษาที่ใช้กับกระปือ

ยอ หรือ หยุด	บอกให้กระปือหยุดเดิน หรืออยู่นิ่ง ๆ.
ถัด	บอกให้กระปือเดินไปทางขวาหรือเลี้ยวขวา พร้อม กับสั้นเชือก (ที่ผูกต่อจากสะพานกระปือมาถื่อไว้).
ทูน	บอกให้กระปือเดินไปทางซ้าย พร้อมกับดึงเชือก เล็กน้อย.
เลี้ยว	บอกให้เลี้ยวซ้ายในเวลาใช้ไถ, คราด, อื่น ๆ เมื่อถึง มุมคั่นนา หรือถึงที่เลี้ยว.
หก	บอกกระปือให้หกกลับหลัง ไม้ให้เลยไป.
แหล่ง หรือ คอก	บอกกระปือให้เข้าคอก และเข้าประจำแหล่ง คือที่ สำหรับผูกให้นอน (เข้าที่นอนของตน).

กสิกร ปีที่ ๑๐ เล่มที่ ๓ (มิถุนายน ๒๔๘๐): หน้า ๔๑๑-๔๑๕.

พิมพ์ตามต้นฉบับเดิม เนื่องในวันข้าวและชาวนาแห่งชาติ (๕ มิถุนายน)